

MONOGRAPH

Vasco Kretschmann (2018)

Breslau museal. Deutsche und polnische Geschichtsausstellungen 1900-2010

Published: 29.11.2018

Recommended by Redakcja Pol-Int

Publishing house	Böhlau Verlag
Place of publication	Köln, Wien und Weimar
Page references	478
Series	Neue Forschungen zur Schlesischen Geschichte
Language	German

ISBN: 978-3-412-50938-5

Social Sciences, Political Sciences, Ethnology, Cultural Studies, Art and Art History, History, other
Deutsch

Das Kulturerbe von Breslau (Wrocław) bildet eine Schnittstelle der Geschichte Deutschlands, Polens und Tschechiens. Seit Beginn des 20. Jahrhunderts zeugen wirkmächtige Ausstellungen vom historischen Bewusstsein des schlesischen Bürgertums. Auch nach dem Zweiten Weltkrieg, der zu einem nahezu vollständigen Austausch der Bewohnerschaft dieser bedeutenden Großstadt führte, überdauerten in den Museen lokale Traditionen die Zeiten nationaler Aufrechnungen. Am Beispiel herausragender Geschichtsausstellungen aus elf Jahrzehnten beleuchtet die Studie den wandelnden Umgang mit der bewegten Vergangenheit der schlesischen Landeshauptstadt, ihrer konfessionellen und nationalen Minderheiten sowie der deutsch-polnischen Konflikt- und Versöhnungsgeschichte.

Breslau museal. Deutsche und polnische Geschichtsausstellungen 1900-2010

Published: 24.10.2018

Reviewed by Prof. Agnieszka Zabłocka-Kos   Edited by Dr. Katharina Mann

Książka Vasco Kretschmanna *Breslau museal. Deutsche und polnische Geschichtsausstellungen 1900-2010* poświęcona jest analizie stałych i czasowych wystaw historycznych, jakie miały miejsce we Wrocławiu w XX i początku XXI wieku. Jest to nie tylko pierwsze syntetyczne ujęcie wybranej dziedziny muzealnictwa wrocławskiego, ale także pierwsza próba szerokiej analizy porównawczej wystaw polskich i niemieckich przeprowadzona w sposób ciągły, bez zamykania lub rozpoczynania narracji, co do tej pory zwykle czyniono, na 1945 roku. Pomimo, iż wrocławskimi muzeami zajmowano się już wcześniej, do tej pory nie postawiono pytania o formy autoprezentacji miasta, regionu i społeczeństwa realizowane na wystawach historycznych organizowanych w różnych okresach politycznych: od cesarskich Niemiec, poprzez Republikę Weimarską, III Rzeszę, PRL i wreszcie po 1989 roku w III Rzeczypospolitej. Celem książki jest ukazanie w jaki sposób pokazywano i interpretowano przeszłość miasta (na szerokim tle regionu Śląska), jakim funkcjom i politycznym celom wystawy te służyły, jak reprezentowane były religijne i narodowe mniejszości oraz w jaki sposób pokazywano polską i niemiecką historię tego regionu. Autor zadaje pytania o cechy szczególne wystaw, o rolę wątków kontynuacji i dyskontynuacji, przełomów i nawiązań. Szczególnie interesuje go „długie trwanie” pewnych narracji, istniejące pomimo radykalnych zmian politycznych, społecznych i narodowościowych i narzucanych nowych interpretacji związanych z obowiązującą ideologią.

Rezultatem tych wieloaspektowych studiów jest sformułowanie interesujących tez dotyczących szeroko pojętej polityki historycznej realizowanej przez władze muzealne (szczególną uwagę poświęca postaciom kuratorów), miejskie, regionalne i państwowe oraz prywatne stowarzyszenia, mającej na celu budowanie tożsamości społeczności Wrocławia i Śląska lub formułowanie ściśle określonego politycznego przekazu. Główną tezą pracy jest stwierdzenie, że rok 1945 nie stanowił, wbrew pozorom, tak ścisłej cezury, jak dotąd przyjmowano w badaniach i nie był radykalnym przerwaniem ciągłości tradycji historycznej. Materialne dziedzictwo, jakie przetrwało wojnę, stało się niejako „rękojmią” odkrywania i powrotu, kontynuowania i odwoływania się do tradycji historycznej miasta, a wystawy zorganizowane już w XXI wieku stanowią swego rodzaju sumę wystawienniczą całego ubiegłego stulecia.

Autor skupił się na trzech wątkach prezentacji na czasowych wystawach historycznych: wedytach, czyli przedstawieniach ikonograficznych miasta (obrazy, grafiki, fotografie), judaikach – opowieści o mniejszości narodowo-religijnej, oraz militariach – poczynawszy od wystawy historycznej na Wystawie Stulecia w 1913 roku a kończąc na prezentacji „Festung Breslau” i działań opozycyjnych z lat 80. XX wieku. Osobną część poświęcił muzealizacji historii miasta na wystawach stałych. Książkę kończy rozdział porównawczy, w którym omówiono wystawy historyczne w Gdańsku, Krakowie, Dreźnie i Kolonii. Do publikacji dołączony jest niezwykle cenny spis wystaw od 1858 do 2010 roku stanowiących przedmiot badań autora. Kretschmann wykorzystał prawie wszystkie źródła archiwalne, w tym prasowe, bazował też na przeprowadzonych przez siebie wywiadach wykorzystując metody oral history.

Swoimi badaniami Kretschmann wpisał się w, na razie stosunkowo dość skromny dorobek niemieckich autorów

piszących o Europie Środkowej i Środkowo-wschodniej, którzy w swoich tekstach programowo odcinają się od cezury II wojny światowej. „Traumatyczna zmiana” granic w 1945 roku spowodowała, że, szczególnie historycy, rzadko podejmowali badania „przechodzące” ponad tą datą. Niewątpliwie bardzo ważna dla innego spojrzenia chronologicznego była publikacja Petera Olivera Loewa o Gdańsku, wyznaczająca nowe standardy badawcze. Jednak dopiero utworzenie Uniwersytetu Viadrina we Frankfurcie nad Odrą i dokonania prof. Karla Schloegla, a przede wszystkim jego uczniów, przyspieszyły rozwój tego typu badań wytwarzając nowe metodologie. Dobra znajomość języka polskiego, co jest warunkiem koniecznym podjęcia takich studiów, umożliwiła niemieckim autorom sięgnięcie do polskich źródeł i literatury przedmiotu. Dlatego z punktu widzenia niemieckich badań historycznych książka Kretschmanna bardzo dobrze wpisuje się w jakościowo nową grupę publikacji poświęconych dziejom tego regionu Europy i stanowić może wzorzec metodologiczny dla przyszłych prac. Warto tu też zwrócić uwagę na pewną asymetrię niemieckich i polskich badań, bowiem dla polskich historyków, jak również historyków sztuki, ani cezura 1945 roku, ani tym bardziej problem znajomości języka niemieckiego nie stanowią bariery wykluczającej z badań jakiś okres dziejów. Dobrym przykładem są tu publikacje Leszka Ziątkowskiego dotyczące historii Żydów na Śląsku.

Krytyczne spojrzenie na historyczne wystawy we Wrocławiu w XX i XXI wieku zaprezentowane w publikacji ma też walor inspirujący dla podobnych studiów omawiających wystawy w lokalnych dolno- i górnośląskich muzeach. Czy muzea te przetrwały 1945 rok? Jaką pełniły rolę w budowaniu kultury historycznej przed, a jaką po II wojnie światowej, jak wystawy w nich prezentowane (nie tylko historyczne) instrumentalizowały poczucie lokalnej tożsamości i identyfikacji narodowej, czy dokonywano radykalnej wymiany zbiorów, czy zachowano ich ciągłość? Takich badań regionalnych w stosunku do śląskiego muzealnictwa dotychczas nie prowadzono, a książka *Breslau museal* może dla nich stanowić bodziec i bardzo dobry punkt wyjścia.

We wstępie autor szeroko prezentuje krajobraz muzealny Wrocławia i jego znaczenie, opisując muzea przedwojenne i powstałe po 1945 roku. Z powodu przyjętych ram chronologicznych autor nie uwzględnił jednak niektórych muzeów i rodzajów wystaw, które moim zdaniem powinno się wymienić, jak na przykład Muzeum Śląskiego w Goerlitz (otwartego w 2006 roku). Ma ono aspiracje być najważniejszym muzeum historycznym prezentującym dzieje Śląska, ale z trudem przekracza w swoich prezentacjach barierę 1945 roku. Nie wymienił też działalności powołanego do życia w 2007 roku Ośrodka „Pamięć i Przyszłość” kierującego Muzeum Historii „Zajezdnia” (otwarcie 2016), które nastawione jest na pokazywanie powojennej historii Dolnego Śląska i jego stolicy. Powyższe dwie instytucje w jakimś sensie się uzupełniają, chociaż ideologicznie stoją na dwóch różnych biegunach kreując pamięć historyczną niemiecką w Goerlitz i polską we Wrocławiu. Krytyczne, ale obiektywne, porównanie obu instytucji stanowiłoby niewątpliwie ważne uzupełnienie historii muzealnictwa historycznego dotyczącego Wrocławia i Śląska.

Nie uwzględnił też w swoich badaniach wystaw plenerowych, mających niezwykle ważne znaczenie dla budowania określonych tożsamości, przekazów i wizerunku miasta. Szczególnie ważna była otwarta w 2008 roku na placu Solnym wystawa „Całe morze budowania” (kuratorzy Agata Gabiś, Michał Duda), która po raz pierwszy odkryła „niechciane dziedzictwo” jakim była wówczas architektura Wrocławia z okresu PRL-u. Ta wystawa była przełomem w jej recepcji i akceptacji jako polskiego wkładu w rozwój regionu. W książce nie pojawiło się też omówienie całkiem nowego zjawiska, jakim są platformy internetowe. Fenomenem swego rodzaju apolitycznej i aideoologicznej wystawy historycznej jest portal „dolnyślask” (od 2018 <https://polska-org.pl/>)

) prowadzony przez Stowarzyszenie Wratislaviae Amici ukonstytuowane w 2007 roku, zbierający wszelką możliwą ikonografię dotyczącą Śląska i dający możliwość wstawiania własnych komentarzy do zdjęcia (w 2018 roku ok. 1 mln zdjęć) . Do 2010 roku nie był on jeszcze tak rozbudowany jak dziś, niemniej odgrywał już wówczas niezwykle ważną rolę w kreowaniu wiedzy o mieście i jego złożonej tożsamości.

Książka Kretschmanna, napisana bardzo ciekawie i żywym językiem, stanowi niezwykle ważną i inspirującą pozycję dla badań dziejów Wrocławia w XX i XXI wieku. Jej wielką zaletą są gruntowne analizy porównawcze różnych wystaw, wskazanie na ich wzajemne zależności, na „długie trwanie”, niezależnie od przynależności państwowej Wrocławia, wielu konceptów i idei, wreszcie na kreowanie wystaw i „kontrwystaw” (Ausstellung und Gegenausstellung). Tekst cechuje duża dojrzałość interpretacyjna i pełen obiektywizm. Publikacja stanowi ważny wkład w poznanie niemieckiego i polskiego dziedzictwa historycznego stolicy Śląska. Dla czytelnika niemieckiego stanowi z pewnością odkrycie dziejów miasta po 1945 roku i wy tłumaczenie wielu elementów jego rozwoju. Publikacja powinna zostać koniecznie wydana po polsku i rozszerzona, w formie glosy, do możliwie najaktualniejszej daty.

Citation:

Prof. Agnieszka Zabłocka-Kos: Review for: Vasco Kretschmann: Breslau museal. Deutsche und polnische Geschichtsausstellungen 1900-2010, 2018, in: <https://www.pol-int.org/en/node/7318#r7253>.

<https://www.pol-int.org/en/node/7318?j5Q6rewycZ5HtUDXTWpx7UZE=1>